TREMTINYS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d. **Nr. 36 (141)** 1994 m. gruodis

Šv.Kalėdų ir Naujųjų metų proga linkime Jums, mieliej mūsų skaitytojai, rėmėjai ir autoriai, šventinės nuotaikos, geriausios sveikatos ir sėkmės!

"Tremtinio" redakcija

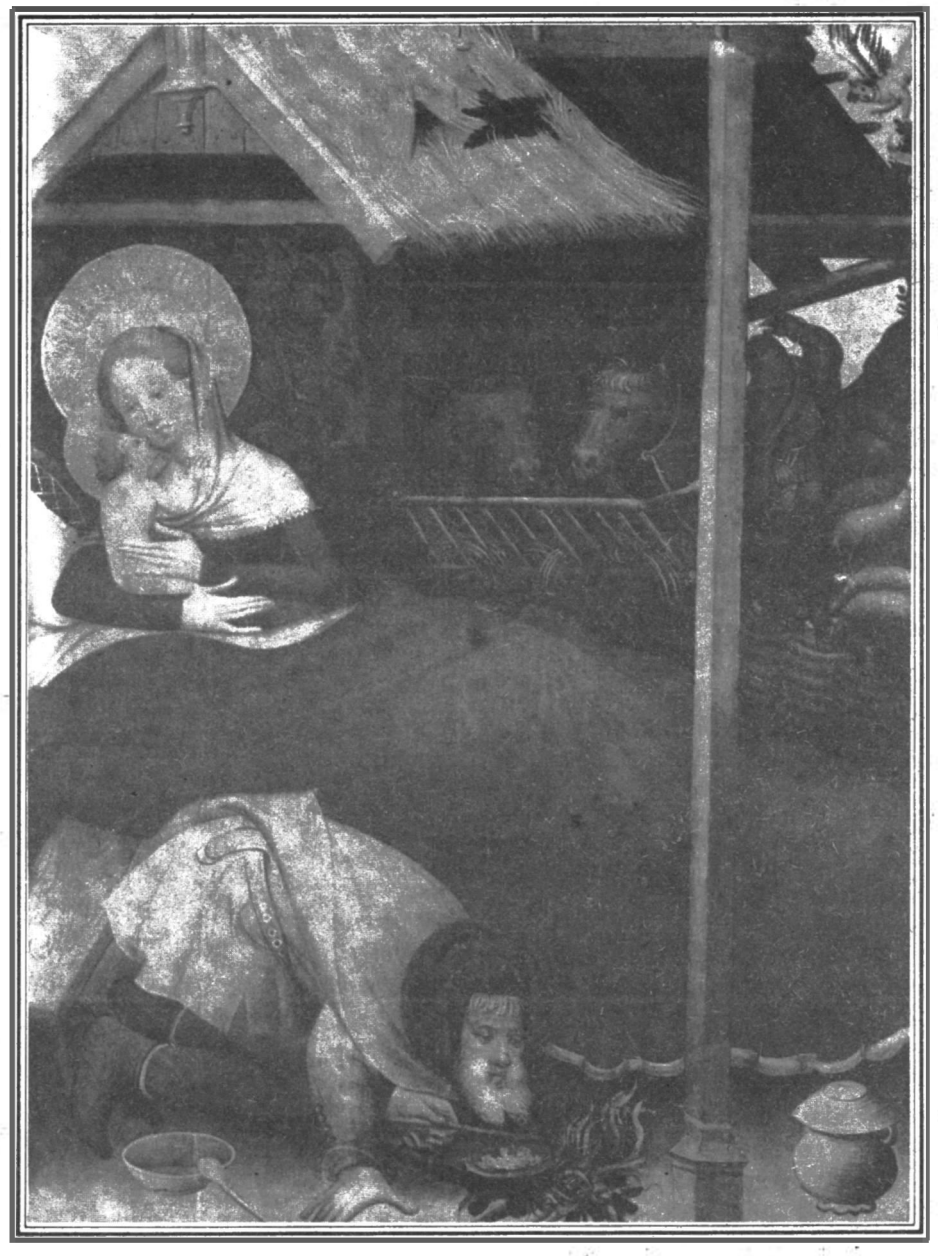

Konrad von Seest. Kristaus užgimimas
Tempera, apie 1404m. Vildungeno bažnyčia

Iš Jono STAŠAIČIO poezijos

Paklausyk: tyliai vakaras leidžias į žemę
Ir šešėliuose nešasi naktį įsupęs.
Pažiūrėk: vakarinės jau žaros užgeso,
Ir dangus Paukščių Taką nusagste žvaigždutėm.

Taip ramu. Vėjui patalą mėnuo paklojo
Ir užmigdė baltų debesėlių lopšely.
Pagalvok: kokią rytdienai naują svajonę
Pina žvaigždės padangėj šiai snaudžiančiai žemei.

Paklausyk: tik užgimusio kūdikio verksmą
Tyloje tu išgirsi ataidint iš tolo.

Kūčios Intoje

Tą dieną gulagų lietuviai nesuvalgydavo sunkiai uždirbtų 600g "paikės". O vakare visi susėsdavo prie bendro stalo. Pasimelsdavo, namiškius prisimindavo. Tačiau visa tai vykdavo nelegaliai, nes prižiūrėtojai drausdavo švęsti religines ir tautines šventes. Neretai ir Kūčių vakarienę valgančius išvaikydavo, bausdavo.

Juozas MEČINSKAS

1956-uosius sutinkant. Inta

Trumpai apie įvykius

■ Gruodžio 19d. spaudos konferencijoje Opozicijos lyderis prof.V.Landsbergis paminėjo Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto surengtoje konferencijoje išryškėjusius "nerimą keliančius dalykus". Šio instituto darbuotojai ir, matyt, studentai kaip būsimieji Lietuvos politikai bus orientuojami į nuostatą, kad "maža šalis turi aptarnauti didžiųjų šalių interesus ir kad tai ir yra mažųjų šalių politika". Profesorius nusistebėjo, kodėl "Maskvai neprašant, Lietuva inicijuoja karinio tranzito sutartį..., o jos vadovai nori Rusiją kariškai aptarnauti". Dabar išaiškėjo, kam ta sutartis reikalinga- Maskvai nepatinka universalios tranzito per Lietuvą taisyklės, nes "Rusija- ne Paragvajus, kaip buvo pasakyta, o ypatinga šalis, ir jai reikia ypatingų taisyklių. Matyt, tie ypatumai atsiras sutartyje".

■ Tėvynės Sąjungos valdyba padarė pareiškimą dėl Generalinės prokuratūros. "Tik kampanijų pobūdžio kova su "brigadomis" negali duoti apčiuopiamų rezultatų. Gatvių nusikaltėlių gaujos tėra matoma viršūnė to organizuoto nusikalstamumo ledkalnio, kurio pavojingiausioji dalis slepiama nuo visuomenės. Rimta kova su nusikalstamumu gali būti bent kiek sėkmingesnė tik tada, kai pačios teisinės institucijos bus suformuotos nepartiniu principu ir jas gins įstatymas, o nusikalstamos grupuotės bus atkirstos nuo finansų ir bus sustabdyta valdžios pareigūnų korupcija. Kitos, ne LDD partijos atstovų paskyrimas šalies Generalinės prokuratūros vadovais galėtų būti naudingas tiek valstybei, tiek ir valdančiajai partijai, suprantama, jeigu ši partija iš tikrųjų yra pasiryžusi siekti pilietinės tvarkos šalyje",- rašoma pareiškime. Taip pat apgailestaujama, kad Centro sąjungos vadovybė nesutiko vieną iš savo vadovų (E.Bičkauską) paremti, skiriant į Generalinio prokuroro postą. Tuomet būtų išsklaidytos piliečių abejonės dėl E.Bičkausko įtakos kovojant su nusikalstamumu.

(nukelta į 2 psl.)

Trumpai apie įvykius

(atkelta iš 1 psl.)

■ Gruodžio 8d. Kaune buvo naujai pašventinta šv.Gertrūdos bažnyčia, priklausanti marijonų vienuoliams. Prie jos pamatų palaidotas šią vasarą miręs jos rektorius kun.Juozas Poderis, buvęs politinis kalinys, nuoširdus likimo brolių rėmėjas ir dvasinis ganytojas. Šventinimo iškilmėse dalyvavo vyskupas V.Michelevičius, vyskupas J.Žemaitis, marijonų kongregacijos provinciolas, buvęs politinis kalinys kun.P.Račiūnas ir naujasis šios bažnyčios rektorius kun.V.Brilius.

■ Gruodžio 19d. Premjeras A.Šleževičius susitiko su Seimo konservatoriais. Susitikime kalbėta apie sienų su Latvija ir Baltarusija nustatymo reikalus, aptarta privatizavimo eiga. A.Šleževičius pažadėjo sudaryti palankias sąlygas gyventojų dar turimiems investiciniams čekiams realizuoti. Be to, Vyriausybės vadovas pažadėjo pasitarti su Opozicija karinio tranzito klausimumat sausio viduryje rengiasi išvykti į Maskvą.

■ Gruodžio 17d. Vilniuje vyko du neeiliniai renginiai. Buvo minimas partizaninės kovos pradžios penkiasdešimtmetis ir LDDP pompastiškai paminėjo Lietuvos kompartijos atsiskyrimo nuo SSKP penkmetį. Šie du renginiai kelia skausmingus sugretinimus. Pirmiausia į akis krinta aiškios valstybinės politikos stygius, vertinant šalies pastarojo pusamžio istoriją. Kas kovojo už Lietuvos nepriklausomybę? Kas žadino tautos dvasią, kurios pakako prikelti valstybei? Nejaugi kompartija, vėliau pakeitusi savo pavadinimą į LDDP?

Pirmajame renginyje prof.V.Landsbergis analizavo rezistencijos reikšmę Lietuvai, J.Starkauskas kalbėjo apie Vetrovo divizijos veiklos padarinius. Kompartija šia baudėjų divizija pasinaudojo vykdydama Maskvos užsakytą lietuvių tautos genocidą. Apie tai savo pranešime neužsiminė LDDP lyderis A.Šleževičius. Jis konstatavo, kad "Lietuvos komunistų partijoje mažiausia buvo žmonių, nuoširdžiai tikėjusių komunistinių idealų realumu. Juk LKP atsiskyrus nuo Maskvos, su maskvietiška LKP dalimi, vadovaujama M.Burokevičiaus, nuėjo labai nedaug buvusių LKP narių". Ar galima daryti išvadą, kad nūdienos LDDP dauguma narių yra veidmainiai?

Buvęs kompartijos veikėjas, dabar Centro sąjungos lyderis R.Ozolas sakė: "Turėjau viltį, kad partija reorganizuosis, maniau, kad viduje bus galima inicijuoti jos radikalius pertvarkymus. Tikėjau tuo, kad partija pati save paleidžia, skelbia, kad kuriama nauja partija, drauge įvertinant savo neteisėtą buvusią veiklą. Būdamas biure, keletą kartų siūliau kelti bylas Raslanui ir į jį panašiems... Buvo visiškai aiškiai pasakyta, kad šito nebus. Tada per vieną biuro posėdį pareiškiau išeinąs ir iš jo, ir iš partijos".

Mūsų akyse vyksta šventvagiški aktai. Nepriklausomybės atkūrimo iniciatyvą mėgina savintis tie, kurie griovė šalies valstybingumą patys arba talkino iš svetur atplūdusiems griovėjams.

To negalima pamiršti, apie tai reikia kalbėti argumentuotai ir nuolatos.

■ Gruodžio 19d. aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos pirmininkas VU rektorius R.Povilionis pateikė Seimui išvadą, kad mokymasis buvusiose aukštosiose partinėse mokyklose neprilygsta mokymuisi aukštosiose mokyklose, o partinių aukštųjų mokyklų diplomai negali būti prilyginti kitų aukštųjų mokyklų diplomams. Partinėse mokyklose buvo dėstomi pseudomokslai, pavyzdžiui: "mokslinis komunizmas", "TSKP istorija", "mokslinis ateizmas", "partinė statyba" ir pan. Į tai karingasis LDDP frakcijos ruporas Seimo narys A.Albertynas atsakė, kad marksizmą-leninizmą dėsto net Vatikane! Seimas LDDP frakcijos prašymu šio "svarbaus" klausimo svarstyme padarė pertrauką.

■ Daina Lozoraitytė, ambasadoriaus Kazio Lozoraičio duktė, Romos universitete apgynė istorijos mokslų daktaro disertaciją tema "Ginkluota rezistencija Lietuvoje 1944-1953 metais". Disertantės darbas gavo aukščiausią akademinį įvertinimą.

Kada ir kokiame Lietuvos universitete bus ginamos istorikų disertacijos pasipriešinimo, bolševikų teroro ar tremties temomis, dar nėra žinoma.

Parengė Edmundas SIMANAITIS

Georges de la Tur. Išganytojo pagarbinimas
Apie 1625m. Luvras

Per kruviną kelią

Per kruviną kelią praeina žmogus,
Su pančiais ant rankų, sulysęs, išvargęs,
Nors slegia žmonijos skausmai jo pečius,
Dvasia jo arų - saulėto žvilgsnio.

Tironai ką kūrė - jis viską nugriaus,
Jo meilė ir ryžtas stipresnis už plieną...

Lietuviui tik malda ir Tėvynės meilė
teikia dvasinės ir fizinės jėgos.

Mieli Broliai!

Čia niekas mums neuždegs žvakutės ant Kūčių stalo, rytą nubudę neišgirsime galingo varpo dūžių. Tik beribiuose Sibiro taigų plotuose besišypsanti ryto saulė primins mums gimusį Kristų, žmones, suklupusius po Jo vėliava ir prašančius laisvės ryto. Tik Jo vėliava nenugalima. Tik ji viską, kas prarasta, mums sugrąžins ir prikels tautas gyvenimui. Tada ir mes, arų dvasia ir šypsenomis veiduose, į naują gyvenimo kelią išeisim.

O šių šventų Kalėdų proga linkime laimės ir Kristaus palaiminimo!

Tautiečiams - sesės

Šiuos eilėraščio posmus ir kalėdinį pasveikinimą 1954-aisiais mums, Taišeto OZR lagerių Bratsko 0/26 kolonijos lietuviams, atsiuntė mūsų tautietės, kalėjusios 0/9 lageryje. Kas sukūrė šiuos posmus, nežinau ir šiandieną. Gal ta sesė lietuvaitė, perskaičiusi "Tremtinyje" savo eiles, kurtas prieš daugelį metų, atsilieps arba bent prisimins savo tautiečius, kalėjusius gretimame lageryje. Gal prisimins, kaip palaikėme ryšį tarp lagerių, kaip siuntinėjome vieni kitiems morališkai palaikančius, keliančius tautinę dvasią, viltį žadinančius laiškučius.

Prisimenu, tą 1954-ųjų Kūčių vakarą mes, lietuviai, visi susirinkome į vieną baraką. Turėjome parsinešę mažą eglaitę, uždegėme žvakelę, sukalbėjome bendrą maldą. Tuomet vienas padalijo visiems po mažą gabalėlį kalėdaičio, gauto siuntinyje, ir perskaitė šį kalėdinį sveikinimą. Kiekvienas pajutome Kristaus gimimo šventės džiaugsmą, menkai akimirkai pamiršome savo vargą, kančias, mintyse nusikėlėme pas savuosius, kurių vieni buvo ten, išsvajotoje Tėvynėje, kiti čia, Sibiro tremtyje. Nors nuo tų Kūčių prabėgo jau keturiasdešimt metų, bet nepamiršta jų buvę mano lagerio draugai, manau, nepamiršo ir sesės iš 0/9 lagerio.

Šventų Kalėdų ir Naujųjų metų proga sveikinu visus politinius kalinius, visus buvusius savo draugus, tuomet sėdėjusius prie to menko Kūčių stalo, sveikinu ir Jus, mielosios sesės! Daug laimės ir sveikatos, darbuojantis mūsų Tėvynės gerovei.

Vladas ŠTILPA

Vilkija

Šv. Kalėdų naktį

1946m. Kūčios. Kauno kalėjimo kameroje mūsų buvo apie 40 moterų. Po maldos ir bendros vakarienės ilgai kalbėjomės. Visos tikėjome, kad kitas Kūčias valgysime namie, su artimaisiais.

Ir šią šventą Kalėdų naktį budeliai nedavė pailsėti- iškvietė tardymui. Tardyti vedė į saugumą (Laisvės al.6). Tardytojas Gryšin primušęs pagrasė: "Nors ir neprisipažinsi, yra mačiusių tave "bandoje"- supūdysiu Sibire". Varoma į kitą kambarį, pamačiau sėdintį Šakių apskr. Kriūkų milicininką Vincą Jonikaitį. V.Jonikaičio teta Liuda Pudokienė-Laimutė buvo "Žalgirio" rinktinės d-ro V.Kudirkos kuopos ryšininkė, vėliau tapo partizane. Jos brolio sūnus Vincas-Pjautuvas gyveno pas ją ir, nors ir milicininkas, padėjo partizanams.

Pamačiusi jį apstulbau, bet susivaldžiusi riktelėjau: "Aš tą piemenį pirmąsyk matau". Vincas pažiūrėjo į mane ir pasakė: "Matyt, aš apsirikau- tai ne ta mergaitė".

Tą naktį tardė ypač žiauriai: sukinėjo pirštus, daužė, nežiūrėdami kur.

Apie trečią valandą nakties nuvedė prie Nemuno, netoli Karmelitų bažnyčios. Tardytojas Gryšin ir vertėjas Lisov, pastatę mane ant ledo, pradėjo apklausą. Davė dvi minutes pamąstymui.

Buvo šviesi, žvaigždėta šv.Kalėdų naktis. Po kojomis girgždėjo sniegas. Žiūrėjau į dangų ir tylėjau. Man buvo vis tiek, kada mirti- šiąnakt ar rytoj. Tardytojas nutaikė pistoletą į mane. Pažiūrėjau į savo kankintojus- jie man pasirodė tokie apgailėtini.

Pasidarė šalta, ir aš sušukau: "Greičiau baikit tą komediją". Jie tarp savęs susižvalgė: "Ta banditka ir mirties nebijo, matyt, brolis ją gerai primokė".

Nenušovė- įgrūdo į karcerį.

Nuo to laiko praėjo 48-eri metai. Kiekvieną Kūčių vakarą prisimenu 1946-ųjų liūdnas šventes...

Birutė RUNAITĖ-ŠIDLAUSKIENĖ

SNIEGO MIESTELIS

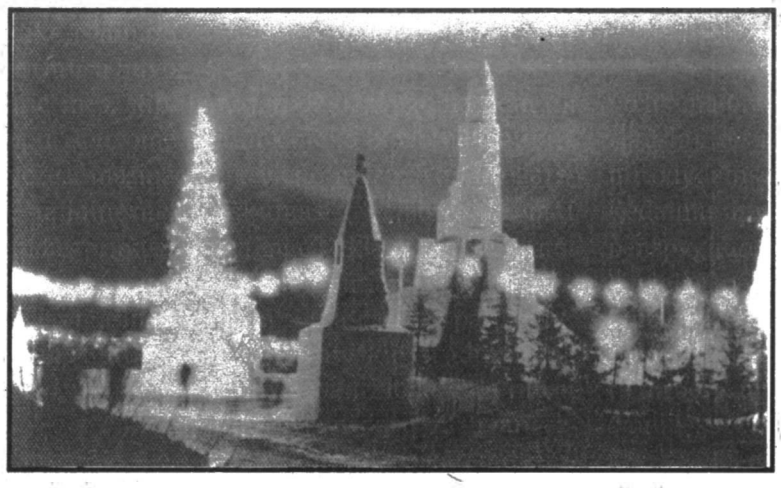

Naujametinis sniego miestelis prie 6-ojo OLP'o

Intoje buvo didžiulė gulago sala- minlagas. Vien tik 6 OLP'e (atskirame lag.punkte) buvo apie 3000 politinių kalinių. Jie dirbo 12-oje anglies kasyklų, ligoninės ir 15-os kasyklų statybose. Tik N.Chruščiovo atlydžio metais daugeliui politinių kalinių nusišypsojo laimė atsidurti už spygliuotos užtvaros. Prie šio lagerio "laisvieji" iš sniego nulipdė ir iš ledo supylė šventinį miestelį. Jame sutikome 1960-uosius. Naujametinę naktį fotografavau.

Pavasarį miestelis ištirpo.

Juozas MEČINSKAS

Kūriniai iš ledo ir sniego. Inta, 1959m.

Buvusio politinio kalinio Broniaus Žagūno laidotuvių eisena prie sniego miestelio. Inta, 1960m.

Tęsiame pasakojimą "Prezidentas be apsaugos"

Sudomino "Tremtinio" 31 numeryje spausdintas straipsnis "Prezidentas be apsaugos". Čia apie K.Grinių ir A.Smetoną pasakoja 1918m. Nepriklausomybės kovų savanoris gerb.Stanislovas Andriušis. Noriu pridurti tai, ką ir aš atsimenu.

Keletą kartų man teko matyti prezidentą A.Smetoną ir net sveikintis su juo. Teko matyti jo palydą, apsaugą. Ji nebuvo didelė. 1933m. birželio mėn. prezidentas A.Smetona važiavo automobiliu iš Kauno į Dubingius. Važiavo trys automobiliai. Viename sėdėjo A.Smetona ir du karininkai. Taip, jie buvo su baltomis pirštinėmis. Vienas iš palydos-adjutantas T.Šakmanas. Antrame automobilyje važiavo [illegible]Ž.Reisonas ir trys pareigūnai civiliais drabužiais. Vieną jų pažinau- Tautininkų sąjungos pirmininką, jei neklystu, dr.Janavičių. Jų kelionė buvo ilga. Jie vyko apžiūrėti tilto per Asvejos ežerą į Dubingių miestelį statybos. Dubingių kraštas buvo labai sulenkėjęs, tačiau apsaugą menka, tik du karininkai. Po metų, pastačius tiltą, prezidentas A.Smetona keliavo į atidarymo iškilmes. Tada važiavo penki automobiliai. Juose sėdėjo keli ministrai ir Ukmergės apskrities viršininkas B.Stasiūnas. Atidarius tiltą, vietos gyventojai (dauguma lenkai) ant rankų prezidentą nešė į pradžios mokyklą, kur jo garbei buvo surengtas banketas ir iškilmingas mitingas aikštėje prieš bažnyčią. Ten prezidentas A.Smetona pasakė gražią kalbą, iš apsaugos mačiau tik keletą uniformuotų policininkų baltomis pirštinėmis. Jie palaikė tvarką. Dar buvau matęs sutiktuves Ukmergėn atvykstant prezidentui atidaryti naują gimnazijos rūmų ir jam keliaujant per Ukmergę į tėviškę, Užulėnį. Aišku, kad jį lydėjo taip pat du adjutantai ir gal koks kitas valdininkas. Buvęs adjutantas, plk. V.Šliogeris atsiminimų knygoje "A.Smetona žmogus ir valstybininkas" (1966m. psl.176) rašo: "Aš palaikiau nuolatinį ryšį su prezidento policijos apsaugos viršininku: iš anksto informuodavau, kada ir kur Prezidentas vyksta, kad laiku būtų sutvarkyta policijos apsauga. Lyginant su kitų valstybių, kur valstybių galvos buvo stipriai saugomos, tai mūsų Prezidento apsauga buvo paviršutiniška ir menka. Manau, kad ano meto sąlygomis nereikėjo ir tokios apsaugos: neteko iš policijos pranešimų patirti, kad kada kas nors būtų ruošęs kokį pasikėsinimą prieš A.Smetoną".

Esu savo krašte girdėjęs vieną įvykį. Kartą A.Smetona, vasarodamas kaime, išėjo su adjutantu pasigrožėti mišku ir, nutaikęs progą, pasislėpė nuo savo palydovo ir pabėgo. Prezidentas vienas, pėsčias miško keliu apie 3km nuėjo į Gudelių kaimą aplankyti savo jaunystės draugo. Ten nakvojo ir tik kitos dienos rytą atsirado savo ūkyje. O adjutantas, pasikvietęs talkon daugiau ūkio gyventojų, visą naktį ieškojo prezidento.

Tai kaip atrodo- ar buvo bailus Prezidentas Antanas Smetona?

S.POCIŪNAS

Ukmergė

UŽSIENIEČIAI APIE MUS

Dienos temomis

UŽSIENIEČIAI APIE MUS

Kaip žinia, Čikagoje lankėsi buvęs Lietuvos komunistų partijos generalinis sekretorius, kuris šiuo laiku vadinamas prezidentu. Atsivežė dovanų. Medalių ir kryžių. Jis turbūt kišenes jų pripildęs vaikščioja, nes labai dažnai ir visiems dalija...

Taigi davė dviem. Labai nuolankiai priėmė, o vienas buvo parengęs ilgą kalbą, tik neleido kalbėti.

Gaila Vyčio Kryžiaus, kuris taip skausmingai niekinamas. Šia proga labai noriu paklausti, kiek sovietinių medalių, ordinų yra gavęs Lietuvos komunistų partijos generalinis sekretorius? Jų jis neprisisega prie savo atlapo, kada keliauja į Čikagą. O būtų įdomu. Sovietinėmis žvaigždėmis pasipuošęs,- dalija Vyčio Kryžius. Vaizdas kraupus.

Klausiu savo draugą Florijoną:

-Ar buvai vadinamojo prezidento sutikime?

-Nebuvau,- rūsčiai atsako Florijonas.- Šimto dolerių norėjo. Čikagos generalinis konsulas tegul rengia ir moka. O aš nesu Lietuvos pilietis. Dabartinė valdžia man pilietybę atėmė. Man svetima Amerika duoda ir pasą, ir pilietybę, o mano tėvynė daro užtvaras. Tad ko gi man eiti, jeigu jis ne mano prezidentas?

Pagaliau baigė taip:

-Viešpatie, tu gelbėjai latrą nuo kryžiaus. O kas išgelbės kryžių nuo latro? Čia ne mano žodžiai, bet labai tinka šiems įvykiams.

Vladas VIJEIKIS

Iš 1994 11 10d. "Draugo"

PO TO, KAI RAŠĖME

Prezidentas Antanas Smetona buvo kilęs iš Ukmergės apskrities. Ir būdamas prezidentu jis dažnai lankydavosi tėviškėje.

1933m. rudenį buvau Ukmergės gimnazijos pirmos klasės mokinys. Po pamokų mėgdavau autobusų stotyje paspoksoti į autobusus. Vieną popietę į autobusų stotį užsuko lengva mašina įsipilti benzino. Labai nustebau pamatęs automobilyje sėdintį mūsų prezidentą A.Smetoną. Be prezidento ir vairuotojo, mašinoje sėdėjo dar du vyrai. Nukėlęs gimnazisto kepurę, pasveikinau. Jis atsakė galvos linktelėjimu. Netoliese stovėjęs pagyvenęs vyras irgi pasveikino prezidentą. Netrukus mašina pasuko Kauno link. Jokių mašinų iš paskos nevažiavo, niekas nelydėjo prezidento mašinos. Galbūt tie vyrai mašinoje ir buvo prezidento apsauga. Jei taip, tai labai jau menka ji buvo.

Stasys GEČIUS

Kada Prezidentas mus paminėjo?

Šventasis Tėvas, lankydamasis Lietuvoje, ne kartą pabrėžė savo meilę lietuvių tautai, tad ir Vatikane apsilankiusį A.Brazauską Jis, manau, priėmė kaip mylimos valstybės vadovą.

...Prezidentas audiencijos metu kalbėjo: "Tūkstančiai genocido aukų, žuvusių Lietuvoje ir Sibire!.."

Deja, panašių žodžių prezidento A.Brazausko kalbose Lietuvoje niekada negirdėjome. Ar Lietuvoje, kur valdžioje LDDP dauguma, šito kalbėti nevalia?

Jeigu prezidentui iš tiesų rūpėtų genocido aukos, aišku, pasistengtų kuo greičiau sutvarkyti KGB archyvų tyrimo ir saugojimo klausimus. Juk jau 12 mėnesių prezidento minėtosios "genocido aukos" archyvuose budi , nes LDDP grėsmingai kėsinasi į šį palikimą. Deja, A.Brazauskas nenori girdėti genocidą patyrusios visuomenės balso. Gal pamiršo, kad ir jis pats, vadovaudamas LKP, buvo vienas iš sraigtų tos daug kraujo ir kančių atnešusios genocido mašinos. Todėl neskubama pašalinti iš KGB archyvo vadovo pareigų V.Skuodžio, nepriimtino patyrusiems komunistinį genocidą.

O galbūt prezidento žodžiai apie genocido aukas "atverčia" antrą medalio pusę? Juk neseniai liūdnai pagarsėjęs Seimo deputatas Albertynas- LDDP ruporas- pareiškė (ir, atrodo, dar negirtas?), kad už nuopelnus kovoje su okupantais (...gal raudonaisiais?), reikėtų apdovanoti ir rezistento vardą suteikti Sniečkui... ir Brazauskui!?

Štai kaip! O kas tie- 30000, paguldžiusių savo galvas kovoje su raudonaisiais okupantais ir vietiniais komunistais, stribais? Nei Albertynas, nei A.Brazauskas neįvardijo.

Jonas VAIŠNORAS

Kuršėnai

IŠ SEIMO IR VYRIAUSYBĖS RŪMŲ

Didelė mažos tautos tragedija

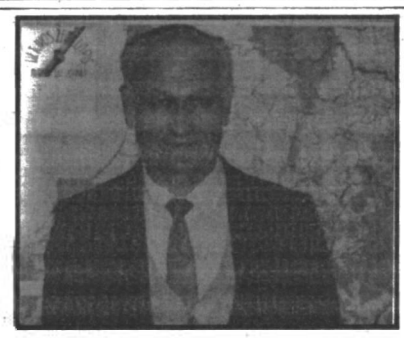

Parengė Edmundas SIMANAITIS

Gruodžio 11d. Strasbūre Opozicijos vadovas prof.V.Landsbergis pareiškė, kad kruvini įvykiai Čečėnijoje "primena Lietuvos žmonėms, kokia jėga reikalauja įteisinti karinį tranzitą per mūsų žemę. Įsileisti sutartimi legalizuotą Rusijos kariuomenę būtų politiškai didžiai neatsakingas, jei ne pardavikiškas, visuotinai smerktinas žingsnis. Nei LDDP, nei jos Vyriausybė su Prezidentu neturi tokių įgaliojimų".

Gruodžio 12d. Lietuvos ir Čečėnijos tarpparlamentinių ryšių grupės pirmininkas, LR Seimo narys A.Endriukaitis kreipėsi į pasaulio šalių Parlamentus, ragindamas juos reikalauti, kad Rusijos valdžia "sustabdytų kraujo liejimą ir prievartą Čečėnijoje", pasiųstų stebėtojus į Čečėniją ir pripažintų jos nepriklausomybę.

Gruodžio 14d. Tėvynės Sąjungos valdyba paskelbė pareiškimą, kuriuo pakvietė "visas Lietuvos demokratines partijas ir žmones, prisimenančius panašų Lietuvos likimą", reikalauti, kad Rusija nutrauktų smurtą Čečėnijoje.

Gruodžio 14d. Seimas po ilgų diskusijų priėmė pataisytą J.Karoso rezoliuciją dėl padėties Šiaurės Kaukaze. Dokumente pasisakoma už taikų konflikto reguliavimą, taip pat juo sudaroma "gerų paslaugų misija", kuri galėtų padėti tai padaryti. Vėlesnėmis žiniomis į šią komisiją paskirti Seimo nariai R.Ozolas ir R.Hofertienė.

Gruodžio 15d. 29 Seimo nariai, tarp jų prof.V.Landsbergis,ir frakcijų seniūnai B.Gajauskas, R.Ozolas, P.Katilius, S.Petrauskas, kreipėsi bendru pareiškimu į pasaulio valstybes, kviesdami sustabdyti agresiją prieš Čečėniją ir gyventojų žudynes, į Jungtines Tautas, ragindami pripažinti Čečėnijos Respubliką Ičkerija de facto, reikalaudami, kad atitinkamose JTO struktūrose būtų nagrinėjami Rusijos agresijos padariniai, susiję su žmogaus teisių pažeidimais ir dekolonizacijos procesais.

Gruodžio 17d. Lietuvos partizanų, politinių kalinių ir tremtinių atstovai, susirinkę Vilniuje į Lietuvos pasipriešinimo okupacijai penkiasdešimtmečio minėjimą, kreipėsi į Islandijos Respublikos Prezidentę ponią Vigdis Finnbogadottir ir į šios šalies Premjerą poną David Oddsson, prašydami iškelti agresijos prieš Čečėniją klausimą JT Saugumo Taryboje bei ESBK. Lemtingu Lietuvai metu mažoji Islandija parodė teisingos, doros ir įžvalgios politikos pavyzdį, pripažindamą mūsų valstybės nepriklausomybę.

Tame pačiame jubiliejiniame minėjime buvo priimtas laiškas Jo Šventenybei popiežiui Jonui Pauliui II, kuriuo prašoma "panaudoti savo moralinę įtaką kraujo liejimui Čečėnijoje sustabdyti", ir atviras laiškas Nobelio premijos laureatui A.Solženycinui. Jame rašoma: "... Šią vasarą grįžęs iš JAV, Jūs pareiškėte, kad reikėtų pripažinti Čečėnijos nepriklausomybę. Prašome kreiptis į Rusijos demokratinę visuomenę, Rusijos valdžios institucijas ir pareigūnus dėl čečėnų žudynių nutraukimo, jų valstybės pripažinimo ir gero, kaimyniško sugyvenimo su narsia, laisvės nusipelniusia tauta".

Gruodžio 18d. Opozicijos lyderis prof.V.Landsbergis pareiškė, kad "Rusijos Vyriausybės politika Kaukaze, pasireiškianti perversmų kurstymu ir intervencijomis, sukelianti vis naujus pabėgėlių srautus, nesusilaukė adekvataus didžiųjų Vakarų valstybių vertinimo ir pastangų sustabdyti bent žudynes". Rusijos agresiją lydėjo "Vakarų politikų išvedžiojami pateisinimai... Kai kuriuos posakius galima suprasti, kaip leidimą nužudyti nedaug. Savo ruožtu užsienio reikalų ministras A.Kozyrevas Čečėnijos kaimų ir miestų bombardavimą vadino "derybų proceso materialiu pastiprinimu", ir šis diplomatinis cinizmas vėlgi nesusilaukė jokio tarptautinio įvertinimo".

Gruodžio 19d. Seimo rūmuose įvykusioje spaudos konferencijoje prof. V.Landsbergis kalbėjo, kad Rusija "iš XVIII-XIX amžiaus (jei ne iš ankstesnių laikų) paveldėjo didelę istorinę problemą. Ji jau istoriškai pavėlavusi". Vakarų Europos šalys, vedusios ilgus kolonijinius karus, galiausiai pasitraukė iš užimtų šalių ir pripažino jų nepriklausomybę. Rusija susiformavo ne kaip užjūrio, bet kaip "kontinentinė kolonijinė valstybė". Rusija, "skelbdama apgaulingą tautų apsisprendimą", 1917-1918 metais išvengė "tikrojo tautų apsisprendimo". Vėliau jai pavyko nukreipti dėmesį nuo Sovietų Sąjungos dekolonizavimo, demagogiškai akcentuojant Vakarų pasaulio dekolonizacijos procesų svarbą. 1990 metais "mes daug kalbėjome apie Sovietų Sąjungos dekolonizavimą... Dekolonizacijos terminas buvo mūsų argumentas prieš Vakarus bauginančią Sovietų Sąjungos dezintegraciją." Dabar Rusijai pavyko Vakarams įpiršti klaidinantį įvaizdį- konfliktas su Čečėnija yra Rusijos vidaus reikalas. Bet Rusija pasirinko blogiausią variantą. "Tai, ką daro Rusija, skatina apsispręsti visą Šiaurės Kaukazą. Be to, matyti, kad Čečėnija- antroji negailestingai žudoma Islamo šalis. Bosnijos neapgina demokratinė Europa, o Čečėnijos dar nė nebando realiai ginti." Profesorius kritikavo proimperinės propagandos teiginį, esą ginama Rusijos Federacijos konstitucija. "Jei Rusija tankais gina konstituciją Čečėnijoje, tai ji nepajėgi užtikrinti, kad konstitucija veiktų Maskvoje", tačiau "jos niekas nebombarduoja už tai. Tai paradoksų, neprognozuojama šalis",- teigė Opozicijos vadovas.

Kaip gaivinti šalies ūkį?

(Finansų politikos analizė)

Jau 1992m. rudenį pereinamoji Vyriausybė pradėjo vykdyti "pajamų įšaldymo" politiką. Sparčiai kylant kainoms, nebuvo indeksuojami darbuotojų atlyginimai, įmonių kapitalas, minimalus gyvenimo lygis (MGL) bei minimali mėnesio alga (MMA). Kainos kas mėnesį ūgtelėdavo 20-30 proc., bet atlyginimus buvo draudžiama perskaičiuoti. Tokia politika prieštarauja elementarioms ekonomikos taisyklėms. Mažėja rinkos perkamoji galia. Deja, tokia politika dar tebevykdoma. Gyventojai noriai pirktų prekių, bet neįperka. Smunkant paklausai įmonės nebegali savo prekių parduoti. Jų apyvartinės lėšos mažėja, ir įmonės priverstos mažiau gaminti prekių arba ir visai stabdyti gamybą. Didžiulis prekių perteklius, o pirkėjų stinga. Tai patvirtina statistika. Per pastaruosius dvejus LDDP valdymo metus pramonės gamybos lygis nusmuko net 3,8 karto!

Ekonominiu pramoniniu atžvilgiu išsivysčiusiose valstybėse MMA yra vienas svarbiausių rinkos reguliavimo svertų. Algų reguliavimu išvengiama tiesioginio kišimosi į ekonomiką, kitaip sakant, netaikomos administracinio poveikio priemonės, kurių nemėgsta įmonininkai ir verslininkai. MMA padeda išlaikyti vidutinį darbo užmokestį, maždaug atitinkantį darbo jėgos rinkos vidutinę kainą. Lietuvoje MMA turi būti pamažu atstatoma iki ne mažiau kaip 240 litų. Vyriausybė bando įtikinti visuomenę, kad neva pirma sumažėjo gamyba, o po to, gyventojų realiosios pajamos ir rinkos perkamasis pajėgumas. Iš tiesų vaizdas atvirkščias. Lietuvoje pernelyg sumažinamos darbuotojų ir įmonininkų realiosios pajamos. Perkamasis pajėgumas negali nekristi, jis krenta. Galiausiai šalies pramonė ir žemės ūkis dirba tik trečdaliu pajėgumo. Argi valdančioji partija to nesuvokė? Faktai rodo, kad puikiai suvokė ir patį procesą, ir jo pasekmes.

Didelės infliacijos sąlygomis porą metų įmonių ilgalaikis turtas nebuvo indeksuojamas. Valstybinis turtas ir akcinis kapitalas buvo dirbtinai nuvertinti dešimtis kartų. Šitaip dirbtinai sukurtos ekonominės prielaidos "prichvatizacijai".

Konservatorių partija parengė finansų politikos "taisymo" priemones. Jų net 24. Ir visiškai konkrečios, viena kitą sistemingai papildančios. Štai viena- kol nebus visu dydžiu atstatyta (indeksuota) įmonių kapitalo balansinė vertė, tol dirbtinai bus didinamas apmokestinamasis pelnas, o lėšos, skirtos investicijoms, bus "pravalgomos". Tad reikia neinfliacinėmis priemonėmis atstatyti rinkos perkamąją galią, sukurti mokią prekių ir paslaugų paklausą, o per 12-15 mėnesių palaipsniui didinti MGL ne mažiau kaip iki 240 litų per mėnesį.

Gruodžio 8d. vykusioje spaudos konferencijoje apie šias ir kitas priemones labai glaustai, bet įtikinamai kalbėjo ekspremjeras G.Vagnorius.

Teisėjai priešinasi diktatui

Gruodžio 9d. Vilniuje įvyko Lietuvos teisininkų draugijos konferencija "Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese". Konferencija, įvertinusi šiandieninį teismų formavimą ir teisėjų skyrimą, paskelbė pareiškimą. Jame rašoma, kad "teisėjai yra nepriklausomi" ir Konstitucija draudžia kištis į jų veiklą. Deja, "parenkant ir svarstant kandidatus į LR Aukščiausiojo, Apeliacinio ir kitų teismų teisėjus, vadovaujamasi ne LR Konstitucijoje ir teismų įstatyme numatytais kriterijais, o politizuotai vertinami įsiteisėję teismų sprendimai ir nuosprendžiai konkrečiose bylose, o tai yra mėginimas paveikti teisėjus priimti bylose sprendimus, pageidautinus tam tikroms politinėms jėgoms". Dokumente minima, kad politizuotų priekaištų dėl "kolegialiai priimtų ir tebegaliojančių sprendimų konkrečiose bylose" buvo pareikšta O.Dzedulionienei, J.Ližbonaitei, S.Gudynui ir kitiems kandidatams į teisėjus, o pirmasis nepriklausomos Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas M.Lošys netgi nepasiūlytas kandidatu į teisėjus. Konferencija pabrėžia, kad jau nepriklausomoje Lietuvoje išrinkto Aukščiausiojo Teismo ir teisėjų įgaliojimai "nutraukti Konstitucijoje nenumatytais pagrindais". Teisėjui A.Valiuliui nepagrįstai iškelta apkalta. Tai gali būti "atliekama tik tada, kai teisėjas šiurkščiai pažeidžia Konstituciją, sulaužo priesaiką arba paaiškėja, kad jis padarė nusikaltimą". Konferencijos dalyviai mano, kad "toks teisėjų parinkimas ir skyrimas, koks šiuo metu vyksta Lietuvoje, yra netoleruotinas".

Valdančioji partija jau turi savo rankose įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją valdžią. Iš jos gretų Prezidentas. Ketvirtosios valdžios (spaudos ir kitų visuomenės informavimo priemonių), ko gero, trys ketvirtadaliai taip pat jos rankose. Beliko dar galutinai nesugrobta teisminė valdžia. Tada "darbo demokratija" absoliučiai įsiviešpataus šalyje. Juk dar visai neseniai pakakdavo skambučio iš "pirmojo" ar "antrojo" kabineto, ir byla buvo bet kam sudaroma, o prireikus- nutraukiama.

Ypatingas LDDP santykis su okupacijos laikotarpiu

Prieš metus- gruodžio 12d.- politiniai kaliniai ir tremtiniai pradėjo ilgiausią protesto akciją- sugrįžo į KGB kalėjimo kameras. Šios neturinčios precedento nepriklausomos Lietuvos istorijoje akcijos metines paminėjo bendru pareiškimu demokratų, krikščionių demokratų, politinių kalinių ir tremtinių, socialdemokratų, Centro sąjungos, tautininkų, konservatorių Seimo frakcijos, LDDP frakcija, kurios "buldozeriniai" veiksmai ir buvo protesto priežastimi, suprantama, į pareiškimo autorius nesipiršo. Lenkų frakcija kaip visada solidarizavosi su valdančiąja dauguma. Galima pagalvoti, kad lenkų tautybės pilečių bolševikai netrėmė, nežudė, nepersekiojo, kad lenkai nebuvo kalinami KGB kalėjime... Dokumente rašoma, kad "šis protestas- labai rimtas tebesitęsiančios nenormalios padėties signalas". Pareiškėjai pasisako už "kompromisų aktualiais klausimais paiešką", pareiškia, kad "LDDP, turinti ypatingą santykį su okupacijos laikotarpiu, privalo būti itin atidi, sprendžiant šiuos klausimus". Prezidentas, Vyriausybė ir LDDP vadovybė kviečiami "teisingai vertinti politinių kalinių ir tremtinių moralinę teisę bei jų nuomonę ir ieškoti visiems priimtino sprendimo". Pareiškimą pasirašiusiųjų frakcijų seniūnai yra įsitikinę, kad "žmonių genocido ir pasipriešinimo, skaudžios ir sudėtingos praeities tyrimams turi vadovauti kvalifikuoti, nepriekaištingos reputacijos, didelį autoritetą ir įvairių politinių srovių pritarimą turintys žmonės".

Įvairių politinių jėgų vieningas požiūris į neteisybę rodo, kad Lietuvos valdančioji jėga turi ieškoti sprendimo, mažinančio visuomenės įtampą.

BALF'ui 50!

Amerikos Lietuvių tarybos pastangomis ir iniciatyva Bendras Amerikos lietuvių fondas (United Lithuanian Relief Fund of America, Inc.) buvo įkurtas vykdyti šalpą ir švietimą suteikiant pagalbą lietuviams Lietuvoje ir išblaškytiems tautiečiams įvairiuose kraštuose. Ši unikali ir viena reikšmingiausių lietuviško gyvenimo ir veiklos organizacijų- nepolitinė ir nereliginė. Amerikos lietuvių taryba 1944m. kovo 24-25d., vykdydama Pitsburgo konferencijos nutarimą, Čikagoje sušaukė visų lietuvių šalpų fondų atstovus, buvo sudaryta 21 nario Direktorių taryba. Centro valdybos pirmininku išrinktas kun.dr.Juozas B.Končius, vicepirmininku- advokatas A.Olis. 1944m. balandžio 1d. ši organizacija buvo įregistruota Ilinojaus valstijoje.

Apie BALF'o nuveiktą milžinišką darbą, plačią jo veiklą tegul byloja skaičiai. Vien tik per pirmuosius 9 metus maisto produktų, drabužių, avalynės ir vaistų buvo išdalyta arti 2,8 milijono svarų, o skaičiuojant urmo kainomis tai kainuotų arti 2,5 milijono JAV dol. Grynaisiais išdalyta arti 1,5 milijono. Čia būtina paminėti, kad stambiausios sumos buvo gautos iš National War Fund- 820 000 JAV dol., Amerikos Episkopato- 50 000, American Overseas Aid- 20 000, o kitos aukos- 0,6 milijono JAV dol. iš Amerikos lietuvių.

Vakarų Europos šalyse ir net Filipinuose BALF'o buvo šelpiami į vargą pakliuvę lietuviai našlaičiai, invalidai, seneliai, ligoniai, mokslus einanti jaunuomenė. Daugelis Amerikos lietuvių ir šiandien dėkingi už BALF'o rūpinimąsi Vakarų Vokietijoje lietuviškomis mokyklomis, darželiais, gimnazijomis ir studentais. Taip buvo dedami tvirti pagrindai lietuviškai kultūrai ir gerovei užsienyje ugdyti. Deja, minint šią garbingą 50 metų BALF'o sukaktį,ne visi anuomet buvę vargšai lietuviai šiandien skuba BALF'ą paremti.

Per spaudą BALF'as skatino Amerikos lietuvius rašyti darbo ir butų garantijas tremtiniams, atvykstantiems į JAV. Štai vien tik 1949, pirmaisiais imigracijos įstaigos veikimo metais, su tokiomis garantijomis atvyko 19 000 lietuvių. Tuo tarpu kitų tautybių žmonės tuo metu dar tik pradėjo ieškoti tokių garantijų. Į JAV tuomet atvyko 27 804 lietuviai, iš kurių 85 proc. per BALF'ą, su jo paruoštomis garantijomis. 51 lietuviui invalidui JAV valdžia reikalavo tūkstantinių užstatų, kas ir buvo padaryta. Nuolatos buvo rūpinamasi 200 lietuvių imigrantų, kurie buvo sulaikyti Elio saloje. Per antrąją imigracijos (1955-1956 metais) bangą į JAV vizas per BALF'ą gavo 1220 žmonių (pasinaudojo 800). Taigi iš viso į JAV po Antrojo pasaulinio karo atvyko apie 33 tūks.lietuvių, į Kanadą 14 000, Angliją 4 000, Belgiją 300, Pietų Ameriką 2 500, Australiją 10 tūks, N.Zelandiją 350, Vokietijoje liko 8 000. Tuo metu BALF'ui teko atlikti ir nemaža kitokių darbų, kurių čia neįmanoma išvardyti.

Nepaprastai svarbi BALF'o veikla nusileidus "geležinei uždangai". Nepaisant didžiulės izoliacijos, ir tuo laikotarpiu Lietuvą pasiekdavo BALF'o labdaros paketai. Ir ne tik Lietuvą- buvo persiunčiama įvairiais kanalais net ir į tolimus Sibiro kampelius. Tai buvo beveik stebuklas. Chruščiovo atlydžio metu, po 1956 metų, BALF'o siuntinių ypač padaugėjo, kai iš Sibiro tremties ir kalėjimų grįžo nemaža lietuvių.

Nors BALF'as yra nepolitinė ir nereliginė organizacija, NKVD tuo metu tiesiog griežda vo dantį ir nuožmiai persekiojo pagalbą gaunančiuosius, o patį BALF'ą sovietinėje spaudoje atvirai keikdavo ir vadindavo šlykščiausiu kapitalizmo buržuazinio imperializmo įrankiu. Prisiminkime Minioto straipsnius anuometinėje "Tiesoje", pavyzdžiui, kad ir plačiai pagarsėjusį Vytauto Svilo atvejį, straipsnių seriją ir net specialiai išleistą knygą "BALF'o emisaras". Čia buvo nuožmiai puolama visa BALF'o organizacija ir ypač jos vadovybė, p.Marija Rudienė. Buvę politiniai kaliniai ir Sibiro tremtiniai NKVD organų tiesiog prievarta, grasinimais būdavo verčiami per komunistinę "Tiesą" rašyti viešus pareiškimus, kad jie atsisako BALF'o pagalbos, kad jie "socialistinėje tėvynėje" gerai gyvena. Daugelis gavusiųjų siuntinius buvo žeminami tarnyboje arba net iš darbo atleidžiami. Nepaisant visų persekiojimų ir šantažo, BALF'o vardas ir nuoširdi Amerikos lietuvių parama persekiojamiems tautiečiams vis stipriau buvo jaučiama. Kartu su materialine parama buvo jaučiama ir didžiulė moralinė paspirtis.

BALF'o vadovybė, turėdama gerus ryšius ir pažintis Vašingtone, nuolatos padėdavo lietuviams, atsidūrusiems keblioje padėtyje Lietuvoje ar už jos ribų. (Prisimintini Brazinskų, Simo Kudirkos, Siauruko, dr.K.Eringio, dr.Statkevičiaus ir kt. atvejai.) Ir šio straipsnio autoriui pačiam teko patirti neįkainojamą materialinę ir moralinę pagalbą. Marija Rudienė 1979m. vasario 17 dieną rado mūsų dvi šeimas (8 asmenis) milžiniškame Niujorko aerouoste, neturinčius lėšų pasiekti Čikagą, nupirko lėktuvo bilietus, pargabeno, globojo, rūpinosi.

Kaip dabar nepriklausomos Lietuvos gyvenime atsispindi BALF'o veikla? Ar apskritai ji ten reikalinga? Pagyvenus Lietuvoje daugiau nei 4 mėnesius, man susidarė įspūdis, kad dabar, kai toks sudėtingas, sunkus Lietuvos gyvenimas, vykstant nuolatinei gėrio ir blogio dvikovai, labiau negu bet kada reikalinga BALF'o pagalba. Labdara tikrai nereikalinga dabartinei buvusiai partinei nomenklatūrai. Blogiausia padėtis senelių, invalidų, našlaičių, ligonių, pensininkų, buvusių politinių kalinių ir tremtinių. Jų buvusios santaupos senatvės dienoms šiandien paverstos nuliu. Šiandien buvę sovietinės vidaus reikalų ministerijos darbuotojai ar buvę stribai gauna pensijas pusantro ar net du kartus didesnes negu jų aukos. Kauno Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos skyriuje mačiau daug ieškančių paramos, ypač finansinės. Tas pats Panevėžyje, Vilniuje, Alytuje ir kitur. Apskritai BALF'o parama Lietuvai yra didelė, tačiau tai tik lašas jūroje, palyginti su daugybe tokios pagalbos ieškančiai ir į skurdą patekusiais dabartiniais nepriklausomos Lietuvos tautiečiais.

Apsilankius Kaune, Politinių kalinių ir tremtinių būstinėje, buvo skaudu ir apmaudu patirti, kad nepriklausomos Lietuvos Finansų ministerijos iniciatyva buvo tikrinama "Tremtinyje" paskelbta doleriais Sąjungai prisiųsta labdara, norint išieškoti už tai mokesčius. Tai skandalas! Užsienio lietuvių parama, iki šiol skelbta "Tremtinyje", matyt,turės eiti į pogrindį, kaip stalinizmo laikais? Be to, nepagrįstai keliami pašto persiuntimų tarifai. Pasitvirtina jau labai ryškiai iš ankstesnių bolševikinių laikų paveldėta dabartinė LDDP vykdoma politika: negatyvius dalykus daryti taip, kad jie atrodytų pozityviai.

Apsilankęs Lietuvoje, BALF'o 50-mečio sukaktuvių proga, galiu pasidžiaugti, jog BALF'o parama tvarkingai pasiekia visus adresatus. Su dėkingumo šypsena apie tai man kalbėjo ne vienas ir Žemaitijoje, ir Panevėžyje, ir Kaune, ir Vilniuje, ir tolimame Zarasų krašte.

Minint BALF'o 50 metų gyvavimo ir veiklos sukaktį, pačiam patyrus didžiulę šios organizacijos pagalbą, taip pat lankantis Lietuvoje, pamačius daugelio lietuvių, ypač buvusių politinių kalinių ir tremtinių, dėkingumą, visų vardu norisi padėkoti BALF'ui, Centro valdybai, jos pirmininkei p.Marijai Rudienei, 32 direktoriams, visiems darbuotojams, visiems lietuviams Amerikoje, remiantiems BALF'o labdarybę ir šalpą. Norime visiems palinkėti sveikatos, ištvermės, Viešpaties palaimos ir malonės ir toliau nepalikti skurde, varge ir bėdoje įstrigusių tautiečių Lietuvoje ir kituose kraštuose.

Povilas VAIČEKAUSKAS
JAV

Taisoma apmaudi istorinė klaida

Lapkričio 16d. Koordinacinė priežiūros komisija susirinko posėdžio.

Habil.dr.A.Tyla komisijai pristatė ir komentavo istoriko E.Grunskio parengtą įvadą liūdnai pagarsėjusio "Lietuvos kovų ir kančių istorijos" I tomui. Pranešėjo nuomone, įvadas atsako į visus priekaištus ir pageidavimus, yra kvalifikuotai parengtas ir gana išsamus. Šiai nuomonei komisija pritarė. Komisijos pirmininkas Seimo narys A.Stasiškis pasiūlė prie tremties dokumentų pridėti bent vienos tremties įskaitinės bylos faksimilę. Pirmininkui pasiūlius, komisijos nariai vieningai pritarė sumanymui įvado pagrindu parengti nuodugnią tremties studiją ir išleisti ją atskira knyga. Istorikas E.Grunskis imasi tą darbą atlikti iki 1995 metų pabaigos. Komisijos narys akademikas Z.Zinkevičius pasiūlė įtraukti į knygą dokumentų komentarą, kuriame būtų paaiškinti čekistų vartojami terminai. Tai palengvintų skaitytojui, nepatyrusiam arba nežinančiam bolševikų smurto, klastos ir apgaulės metodų ir praktikos, suvokti dokumentuose aprašomus įvykius, faktus ir jų vertinimus.Įvadas I "Istorijos" tomui su papildymais, paaiškinimais ir dokumentų komentarais bus parengtas spaudai kitų metų pradžioje.

Komisija taip pat apsvarstė pasipriešinimo dokumentų leidimo reikalus. Rengiamos dvi knygos. Vienoje bus čekistų dokumentai apie Lietuvos partizanus ir jų veiklą. Kitoje- pačių partizanų, jų štabų dokumentai. Autoriai tikisi pateikti rankraščius iki 1995m. liepos.

Komisija dar nesvarstė visų "Lietuvos kovų ir kančių istorijos" 16 tomų plano. Artimiausiu metu planas bus peržiūrėtas ir, jei reikės, pataisytas.

Komisijos darbe, be minėtųjų asmenų, dalyvavo RLTC vadovė B.Burauskaitė ir PLB atstovas Lietuvoje Juozas Gaila.

Paulius DEMIKIS

Kai degė sodybos

Tai buvo 1944-ųjų gruodžio 4d. Niekas nė nenujautė, kokia sunki laukia naktis ir auštanti diena.

Iš vakaro stribų iškviesta kariuomenė apsupo Ilgamiškio mišką prie Bikūnų k. ir pradėjo puolimą. Kai kurie partizanai pabėgo, bet juos pagavo gruodžio 8d. prie Dusetų Baraukos miške. Ilgamiškyje žuvo trys Bikūnų partizanai- Jonas Kanapeckas, Leonas Braknys, Adolfas Slapšinskas. A.Slapšinskui buvo nupjautas pirštas, matyt, stribai negalėjo numauti žiedo.

Pirmieji kančios metai, pirmosios aukos; partizanai slapyvardžių dar neturėjo.

Tą pačią naktį žuvo ir partizanas Mečislovas Jakimavičius. Jo sodyba buvo kitoje Ilgamiškio pusėje. Jis klojime turėjo bunkerį. Stribams padegus klojimą, partizanas išbėgo, bet prie miško jį pavijo kulka. Paskui stribai padegė visus trobesius- degė daržinė, klojimas, tvartai ir naujas gyvenamasis namas.

Ankstų rytą savieji rado visus partizanus sutemptus į vieną vietą, ir suskubo pasiimti. Joną Kanapecką, Leoną Braknį, Adolfą Slapšinską palaidojo Bikūnų kaimo kapinėse, o Mečislovą Jakimavičių pasiėmė brolis Julius Jakimavičius ir palaidojo prie tėvų Dusetų kapinėse.

Panevėžys

Ksavera NENĖNIENĖ

Į juodąją nežinią

Vlado EIMONTO apybraiža apie Eimontų šeimos golgotas

(Pabaiga. Pradžia Nr. 34)

Atvežę prie dabartinės valstybinės įmonės "Jonavos baldai", plyname lauke išlaipino mus su visa manta (mūsų buvo jau labai daug). Čia mes, stiprios apsaugos apsupti, išbuvome visą dieną. Mus vežusi mašina patraukė į tolesnę stalininę medžioklę- gaudė "liaudies priešus" Ukmergės apskrityje. Matėme pro mus važiuojančias mašinas, pakrautas "nepatikimo nusikaltėliško" kontingento, Jonavos stoties link.

Vakarop ir mums atėjo eilė. Vėl atvažiavo mašinos, į kurias lipome palydovų stumdomi. Siaubingas karavanas pajudėjo. Pravažiavome Jonavos geležinkelio stotį. Tad kur mus veža? Pasirodo, "toliaregis genialusis vadas" numatė, kad kuo toliau nuo gimtosios vietos, kuo toliau nuo pažįstamų akių, tuo geriau. Pagaliau atvykome į savo dislokavimo vietą- Kėdainių geležinkelio stotį. Buvo formuojamas Kauno apskrities "liaudies priešų" ešelonas- gyvulinių vagonų sąstatas. Mes, jonaviečiai, matyt, buvome atvežti paskutiniai, nes vagonai jau buvo sausakimšai pilni. Mūsų šeima pateko į 58-ąjį vagoną. Sugriuvome čia pat ant tako, visiems po kojomis. Vagonai įrengti pagal visus to meto saugumo reikalavimus. Palubėje- du mažučiai langeliai, stropiai išpinti spygliuota viela, durys rakinamos, žodžiu, saugoma, kad tik mums nieko blogo neatsitiktų. Tik vieno mūsų "vado toliaregiškumas" neįžiūrėjo: mat neįrengė kuklaus kampelio mūsų fiziologiniams poreikiams tenkinti. Čia jau teko pasikliauti savo lietuvišku išradingumu. Padėvėta antklode gale mūsų kojų, prie uždarų durų, atitvėrėme kamputį, pastatėme kibirą. Tai buvo "paraša". Dabar visi lipo per mūsų galvas. Tai taip mes įsikūrėme naujoje vietoje.

Labai rūpėjo likimas kitų mūsų šeimos narių. Vagone tvyrojo kapų tyla. Kiekvienas buvo paskendęs savo mintyse. Kartkarčiais šią kraupią tylą sudrumsdavo aimana ar gilus atodūsis...

Staiga išgirdome iš lauko pusės šaukiant mūsų pavardę. Mamai atsiliepus, atrakino duris. Viešpatie, išvydome privažiavusią mašiną, kurioje buvo abi vyresniosios seserys, atvežtos čia iš Kauno. Vėliau paaiškėjo, kad jos buvo suimtos prieš dvi dienas ir laikomos Kauno saugumo požemiuose. Keista, bet mes verkėme džiaugsmo ašaromis. Mat šis atvejis išskirtinis, nes anuo metu šeimas išskirdavo, o štai čia buvo pažeista taisyklė.

Dabar mums rūpėjo apie savo likimą pranešti tėveliui. Vyriausioji sesuo parašė laiškelį, nurodydama tetos, gyvenusios Kėdainių apylinkėje, adresą ir per spygliuota viela apraizgytą langelį išmetė. Matyt, jį pakėlė taurios sielos žmogus, nes jis pasiekė adresatą. Tėvelis, tuo metu dirbęs kaime, 20 km nuo Kėdainių, sužinojo apie siaubingą gegužės 22-osios naktį. Blogos nuojautos vejamas, pėsčiomis atėjo pas pasiturinčią tetą. Jis pamanė, kad ši siaubo rykštė galėjo kirsti per tetos šeimą, o ten augo mažoji penkerių metukų mūsų sesutė, tad jam rūpėjo savo kūdikio likimas. Atėjęs čia, sužinojo apie savo šeimos likimą. Šis šventas žmogus iš meilės mums nutarė neatsiskirti nuo šeimos, neįtardamas, kad po dvejų metų jo kaulai dūlės šiaurės tundroje. O jam tuo metu buvo tik 54 metai... Penkerių metukų mergaitė puolė tėveliui ant kaklo, maldavo palikti ją čia, pro ašaras sakydama: "Myliu jus visus labai ir labai gaila jūsų, bet bijau Sibiro". Tai buvo paskutinis tėvo ir dukters pasimatymas...

Mano pusbrolis pakinkė arklį, tėvelis atsisveikino amžinai su artimaisiais, pusbrolio lydimas, atvažiavo į Kėdainių stotį pas mus. Vėl girdime mamos pavardę, vėl rakinamos durys, vėl džiaugsmo ir skausmo ašaros...

Gegužės 23-osios naktį mūsų ešelonas pajudėjo. Iš visų krūtinių pratrūko mūsų dainiaus Maironio sukurtoji giesmė. Pro ašaras ir aimanas giedojo visas ešelonas, giedojo tūkstančiai.

Pravažiavome gimtąją Jonavą, Vilnių, ešelonas riedėjo vis tolyn ir tolyn į Rytus, į nežinią, į mirtį...

Vagonai buvo perpildyti nelaimingųjų, kankino troškulys vagone tvyrojo prakaito ir parašos tvaikas. Pirmąkart mūsų ešelonas sustojo Molodečne. Atsivėrus durims, išgirdome komandą "pod vagon". Visi kas galėjo puolė į "laisvę" ir čia pat, po vagonu, tūpė... Visi kartu- ir seni, ir vaikai, ir vaikinai, ir merginos... Kas čia tokio? Juk jau kelios dienos mes ne žmonės...

Ir vėliau kartą per parą girdėjome šią komandą: "pod vagon".

Molodečne pirmą kartą gavome dvokiančio srėbalo su žuvų galvomis. Gaudavome dar po gerą šaukštą avižų arba sorų košės, žinoma, be jokių riebalų, degtukų dėžutės dydžio forminės duonos kąsnelį. Netrukus mus apipuolė skurdo "draugai"- utėlės. Jų buvo tiek, kad beveik rieškutėmis galėjai semti. Visi kas vakarą išsirengę atlikdavome "nuutėlėjimo" procedūrą.

Sustojus Omske, mus išrikiavo ir, stiprios apsaugos saugomus, nuvarė į pirtį, kur gavome vos po kaušą vandens.

O mūsų vargšės moterys čia patyrė baisų nužmoginimą, prižiūrėtojų brutalumą, kokio ir gestapas galėtų pavydėti.

Dabar jau ir giltinė pradėjo savo pragaištingąjį darbą. Mūsų vagone mirė viena senyva moteris, važiavusi su dukra ir dviem anūkėmis. Sustojus ešelonui, palydovų liepiami, iškėlėme ją iš vagono ir čia pat paguldėme ant žemės. Artimiausiam velionės žmogui- dukraileido parymoti prie motinos, o mus visus išrikiavo ir nusivarė į pirtį. Kadangi pirtyje užtrukome labai trumpai, tad grįžę radome ją teberymančią... Vėliau atėjo du apskurę, labai įtartinos išvaizdos žmogeliai ir nusinešė mirusiąją.

Kai traukinys sustodavo, visada rasdavome jau įprastos komandos "pod vagon" pėdsakus, iš ko spręsdavome, jog čia tremiamųjų būta. Neretai viename sustojime susitelkdavo keletas ešelonų, iš kurių girdėjome šaukiančius: "Mes iš Lazdijų!", "Mes iš Anykščių!", "Mes iš Telšių!", "Mes iš Marijampolės!"...

Mes atsakydavome: "Mes iš Kauno!"

Visų mūsų laukė Igarka.

Povilas VILKUS

Lukiškių kankiniai

(Tęsinys. Pradžia Nr. 35)

Vienas jaunuolis prasiskverbė prie durų ir ėmė atkakliai belstis. Sargybinis reikalavo liautis ir pasitraukti, bet jaunuolis beldėsi ir reikalavo pašaukti sargybos viršininką. Pagaliau durys atsidarė ir pamatėme stovintį karininką.

- Kas beldėsi reikalaudamas viršininko?- paklausė.

- Aš!- atsakė šis.

- Kokiu reikalu?

- Esu gydytojas, o vagone antisanitarinės sąlygos- nėra "parašės", žmonės tuštinasi ant grindų.

- Po vieną išleisk,- karininkas įsakė sargybiniui.

- Vandens!.. Vandens!- ėmė šaukti žmonės.

- Vandens čia nėra. Duosim didesnėje stotyje.- Ir įsakęs gydytojui išlipti, nusivedė.

Važiavome kažkur į šiaurę nuo Maskvos, kaip spėjo greta gulintis geležinkelietis.

Stotyje pavyko pro langelio grotas perskaityti: "Jaroslavlis". Čia gavome du kibirus vandens. Jį atnešė mūsų vyrai, kareivio prižiūrimi. Visi sujudo.

- Pasiutot!.. Apversite kibirus,- kažkas sušuko.

Ir vėl atsirado sumanesnis, kuris nuramino sujudusius ir pradėjo tvarkingai dalyti vandenį.

- Per mažai duodi!- kažkuris piktinosi.

- Visi turi gauti,- pasiteisino dalijantis.

- Duok dar!- veržėsi kažkuris atsigėrusiųjų.

- Daugiau nėra. Matai, ir man net neužteko,- šypsojosi dalytojas, pats nukentėjęs.

Vakare vėl sustojome. Pro langelį pavyko perskaityti "Vologda". Pajutome speigą. Alkani, virpėdami nuo šalčio, spaudėmės vienas prie kito.

- Vadinasi, veža ne Sibiran, o į Europos šiaurę,- vėl spėliojo geležinkelietis.

Traukinys netrukus vėl pajudėjo. Lengvai apsirengusieji pajuto, kad tokio speigo neištvers. Kažkas garsiai įspėjo, kad sektume miego apimtus, juos purtytume. Geležinkelietis man liepė judinti jauną vaikiną, saldžiai užmigusį, jau nejaučiantį šalčio. Pradėjome jį purtyti, trinti veidą, rankas, gaivinti. Įspraudėme jį tarp kitų ir sekėme.

Apie vidunaktį traukinys sustojo. Pasistiepęs pažiūrėjau pro langelį: buvome miške, ir aplink siautė stipri pūga. Jutome sąstato stumdymą į priekį ir atgal. Matyt, atkabino dalį vagonų. Kiek pavažiavę, ir vėl sustojo, vėl sąstatą stumdė, dalį vagonų atkabino.

- Vadinasi, esame jau vietoje,- tarė doc.Meškus, sėdintis kiek atokiau nuo manęs.- Greit ir mus kraustys.

Ir tikrai, pavažiavęs gerą valandą, sąstatas sustojo. Vėl pažiūrėjau pro langelį- vien miškas, žiauri pūga. Visi atkuto ir įtemptai kažko laukė. Pasigirdo įsakymai, šurmulys ir balsai prie gretimo vagono. Trinktelėjo durys ir prasidėjo, matyt, kraustymas. Po kokių dešimties minučių balsai priartėjo, dundėdamos atsilapojo durys ir sniego sūkurys mus nubloškė atgal. Kareiviai su žibintais ir mediniais kūjais komandavo, bet staugianti pūga nustelbė jų balsus. Aiškindami, kad reikia iš vagono išeiti, kareiviai čiupo vieną ir numetė į pusnį, rankomis modami, kad reikia šokti. Bandėme iš vagono išlipti nešokdami, bet kareiviai čiupdavo belipantį ir sviesdavo į sniegą. Pradėjome šokti. Įkritęs į pusnį, nespėjau atsikelti, kai užšoko man ant sprando jau kitas. Abu dar murdėmės sniege, kai sargybinis užstūmė ant mūsų trečią. Uždusę ir snieguoti, vos pasitraukėme į šalį. O iššokęs prieš mane buvo labiau nukentėjęs; jį teko pakelti ir prilaikyti. Stovėdami iki juosmens sniege, trepsėjome vietoje, norėdami apšilti. Kareivius visa tai linksmino.

"Iškrovę" surikiavo po 5 ir suskaičiavo. Labiausiai šalo kojos, nes apsiavę buvome basnirčia; mat kojinių ar autų netekome per kratas. Doc.Meškus sudraskė išsaugotus marškinius.

- Apmūturiuok, kitaip neteksi kojų,- pasakė paduodamas skudurus.

- O pats kaip?

- Ir aš apsivyniosiu.

Dar ilgai stovėjome pūgoje, kol iškėlė žmones iš kitų vagonų. Pagaliau vėl komanda rikiuotis po penkis. Po to skaičiavo. Skaičius nesutiko. Dar kartą skaičiavo. Sargybos vyresnieji dar aiškinosi, ginčijosi ir galų gale paskelbė "eismo maldelę". Ji baigiasi žodžiais: "žingsnis į kairę, žingsnis į dešinę bus laikoma pabėgimu, ir sargyba šaudys neįspėjus".

Kelias buvo nepramintas, šunys puldinėjo šoninius, pūga lipdė akis, gniaužė kvėpavimą ir griovė. Penketukai pakriko. Įsiręžę pasisukome nugara prieš vėją, stengdamiesi bent išsilaikyti ant kojų.

- Pirmyn... pirmyn...- ragino sargybiniai, pūgoje nieko nematydami ir patys, nepajėgdami atsispirti prieš vėją.

(B.d.)

Kalintas visų okupantų

Jono Prano Aleksos vaikystė prabėgo Suvalkijoje, gražiame Kumetiškių vienkiemyje. Pradžios mokslus berniukas baigė namie, kur buvo samdomi mokytojai, vėliau mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Ją baigęs, 1900-aisiais Maskvos universitete studijavo fizikos-matematikos fakulteto gamtos skyriuje. Jau studijuodamas patyrė Rusijos caro žandarų kalinamų žmonių vargus. Vėliau, 1904-1907m. Maskvoje studijavo sociologiją, o 1914-1915m. Varšuvos aukštojoje žemės ūkio mokykloje- agronomiją ir zootechniką. Vėliau J.P.Aleksa gyveno ir dirbo Voroneže.

Nuo 1918m. gyveno Vilniuje, kur prisidėjo prie ką tik paskelbtos Nepriklausomos Lietuvos kūrimo. Jis rengė žemės ūkio vadovėlius, rašė į "Mūsų ūkį". 1918-1920m. J.P.Aleksa buvo pirmuoju Žemės ūkio ir valstybės turtų departamento direktoriumi. 1920-1923m.- Žemės ūkio ir valstybės turtų ministras.

1925m. J.P.Aleksa ėmė leisti žurnalą "Žemės ūkis", buvo pirmasis jo redaktorius, pradėjo dėstyti Kauno universiteto teisės fakultete žemės ūkio ekonomiką, su keliais vienminčiais įkūrė Lietuvos ūkininkų partiją, kur nenuilstamai propagavo savąją ūkininkų vienybės ideologiją. Lietuvos ūkininkų ateitį vaizdavosi kaip išsilavinusių ir besikooperuojančių ūkininkų sąjungą, kurios tikslas- visos tautos dvasinė ir materialinė gerovė.

1926m. J.P.Aleksos pastangomis buvo įkurti Žemės ūkio rūmai. Jis buvo pirmasis šių rūmų pirmininkas. 1926-1935m. buvo Žemės ūkio ministras. Prasidėjus pasaulinei ekonomikos krizei, J.P.Aleksos pastangomis Lietuvos žemės ūkis buvo pertvarkytas gyvulininkystės linkme. Galima drąsiai tvirtinti, kad tvarkingai ir apdairiai žemės ūkiui vadovaujant J.P.Aleksai, Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė galėjo turėti balansuotą biudžetą net ir krizės metais.

1936m. J.P.Aleksa redagavo savaitraštį "Ūkininkų žodis", atsidėjo darbui universitete. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu aktyviai bendradarbiavo daugelyje periodinių leidinių: "Lietuvos dirva", "Mūsų ūkis", "Tautos ūkis", "Vairas", "Židinys" ir kt.; parašė knygų: "Lietuvos šios dienos žemės ūkis ir jo ateitis", "Lietuvos ūkininkai ir Lietuvos valstybė", "Ūkininkai ir jų jėga", "Ūkininkiškos visuomenės sudarymo klausimu Lietuvoje", dvitomį "Lietuvių tautos likimo klausimu".

Gruodžio 25d. sukanka 115 metų, kai gimė Nepriklausomos Lietuvos ilgametis vyriausybės narys, ūkininkiškos visuomenės kūrėjas, kalintas carinės Rusijos žandarų, du kartus kalintas ir ištremtas stalinistų ir vieną kartą nacistų; ekonomistas, sociologas, filosofas, agronomijos daktaras, profesorius Jonas Pranas Aleksa.

1940m., Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, mūsų krašte greitai buvo keičiama tvarka. Tarp liepos 11-12d. daugelio suimtų politinių partijų, visuomeninių organizacijų veikėjų, buvusių valstybės pareigūnų buvo ir J.P.Aleksa. Prasidėjus karui, jis išėjo iš kalėjimo, tačiau neberado žmonos ir trijų dukrų: šeima buvo išvežta į Sibirą. Tai jį labai sukrėtė.

Karo metais jis su buvusiu Lietuvos prezidentu dr.K.Griniumi, buvusiu Žemės ūkio ministru kun. M.Krupavičiumi vokiečių generaliniam komisarui Kaune įteikė Memorandumą, kuriame išdėstė Lietuvos kolonizavimo mechanizmą, aiškiai smerkdami vokiečių administracijos veiksmus Lietuvos piliečių atžvilgiu. Tai buvo lietuvių tautos savigarbos ir pilietinės drąsos dokumentas. Į jį nacių administracija žaibiškai reagavo. Visi pasirašiusieji gestapo suimami, tardomi. Naciai, žinodami dr. K.Griniaus ir J.P.Aleksos populiarumą, norėjo, kad jie paskelbtų okupantams palankų atsišaukimą į lietuvių tautą. Istorikas A.Bubnys knygoje "Lietuvių antinacinė rezistencija 1941-1944m.", išleistoje 1991m., rašė: "Tebūna mums pavyzdžiu du Lietuvos vyrai: dr.K.Grinius ir prof. J.Aleksa, kurie, nors buvo suimti, gestapo pasiūlymą paskelbti atsišaukimą į Tautą griežtai atmetė. Jie sutiko būti tremtiniais, bet nesutiko eiti prieš Tautos valią, Tautos ir Lietuvos interesus".

J.P.Aleksa buvo ištremtas į Vokietiją darbams. Ten rašė knygą lietuvių tautos ateities tema, tačiau knygos rankraštis žuvo.

Raudonajai armijai artėjant prie Berlyno, J.P.Aleksa grįžo į Lietuvą, dirbo Mokslų akademijoje, vertė knygas.

Po Didžiosios Britanijos valstybės veikėjo Čerčilio 1946m. pasakytos kalbos ir Lietuvoje įsižiebė viltis, kad greitai mūsų kraštas atgaus nepriklausomybę. Kad Lietuva nebūtų užklupta netikėtai, pogrindinė organizacija Lietuvių tautinė taryba svarstė naujos vyriausybės kandidatūras. Buvo siūloma 14 žinomų Lietuvos politikos veikėjų, tarp jų- ir J.P.Aleksa.

Deja, lūkesčiams nebuvo lemta išsipildyti, o 1948-aisiais J.P.Aleksa areštuojamas ir išvežamas į Krasnojarsko kraštą. Nors ir alinamas fizinių darbų, moralinių skriaudų, J.P.Aleksa ir čia parašė darbą- "Mano testamentas lietuvių tautai", kurio dalį žmona išsaugojo ir parvežė į Lietuvą.

Tik pačiame gyvenimo saulėlydyje, visiškas invalidas, 1952m. gavo leidimą persikelti į Tomsko sr. Parbigo raj, kur gyveno žmona. Mirė profesorius taip ir nesulaukęs išsipildant paskutinės didžiausios svajonės- grįžti į Lietuvą,- tolimoje tremtyje, dideliuose skausmuose, be gydytojų priežiūros.

1990-aisiais jo palaikai buvo parvežti į Lietuvą ir palaidoti senosiose Palangos kapinėse.

Valentinas ALEKSA

Atmintis

1994m. gruodžio 28d. sukanka 50 metų, kai žuvo vienas žymiausių ginkluotos rezistencijos vadų Kazys Veverskis-Senis. Kovai prieš vokiečių okupaciją jis įkūrė Lietuvos Laisvės Armiją (LLA), kuri pasižymėjo 1944-1945m. kovoje su sovietų okupantais.

K.Veverskis gimė 1913m. Kalviuose, Veliuonos valsč., ūkininko šeimoje. Iš dešimt vaikų keturi žuvo ginkluotame pasipriešinime. Šeima buvo ištremta.

Vytautas STEPONAITIS

Partizanų kapas

1946m. gruodžio 12d. sėlių žemėje- Salagalio kaime- pas Adolfą ir Igną Stumbrius į gryčią sugužėjo būrelis jaunimo. Jie buvo išvargę, tačiau užsimezgė kalba apie apylinkės naujienas. Buvo nerimaujama, kad Panemunėlio stotyje atsirado tuščių gyvulinių vagonų, kad siautė stribai ir atvykę su šunimis kareiviai. Jonas Šiupinys iš Daupelių užsiminė apie būryje atsiradusį naujoką, netikėtai išvykusį aplankyti savo namiškių.

Adelė jau padengė stalą. Pakvipo šviežia duona. Jau visi buvo grįžę iš pirties, kurią Žiogelis ir Lokys gerai prikūreno. Visi susėdo už stalo, pasimeldė ir pavalgę sukilo vėl į kelią...

Ėjo mėnulio apšviestu keliu į nežinią, nejautė, kad išėjo į paskutinę kelionę.

Prie Notigalos ežero įrengtoje žeminėje kietai miegojo visi, išskyrus sargybinius. Jie pajuto, kad atsėlino išdavikas su gerai ginkluotais okupantais ir stribais. Kautynės truko dvi valandas, 12 žuvusių partizanų buvo suguldyti ant grindinio Panemunėlio geležinkelio stotyje, vėliau jų lavonai buvo nuvežti ir į Pandėlį. Vieną naktį ten juos egzekutoriai sukapojo ir prie malūno sumetė į šulinius, užvertė akmenimis ir šiukšlėmis.

Partizanų ryšininkė Emilija Žiaugrienė iš Beržuonių kaimo, paprasta, mažo išsimokslinimo moteris sukūrė jiems dainą, kurią pačiai ilgai dainuoti neteko. Ji buvo suimta ir 10 metų kalėjo Sibire. Grįžo paliegusi ir greitai mirė. Palaidota prie žuvusio savo vyro Beržuonių kapinaitėse.

Budo Lietuva. 1989m. liepos 17d. žuvusių partizanų palaikai iškilmingai palaidoti Pandėlio kapinėse. Jų atminimui pastatytas paminklas.

Juozas PRANCKŪNAS
Panemunėlis, Rokiškio raj.

UŽJAUČIAME

Vilę Jakučiūnaitę, mirus tėveliui, nuoširdžiai užjaučia "Laisvės kovų archyvo" ir "Tremtinio" redakcijų kolektyvai.

Stasio SAJAUSKO nuotr.

Paminklas buvusioje Prienų turgaus aikštėje

ĮVYKIAI

PRIENAI. Lapkričio 27d. po šv.Mišių už laisvės kovotojus šventoriuje išsirikiavo šauliai ir vėliavomis pasipuošusi visuomenė. Visi pasukome į buvusią turgaus aikštę, kur atpažinimui buvo guldomi nužudyti partizanai. Stabtelėjome mitingų, valstybinių švenčių rengimo vietoje. Ruseno ugnelė ir žydėjo gėlių girlianda. Buvęs partizanas J.Matukevičius indelį su ugnimi nuvežė prie naujo Laisvės kovotojų paminklo ir čia uždegė žvakes. Padėjome gėlių. J.Matukevičius atidengė memorialinę lentą. Mons.Juozas Užupis pašventino paminklą, pasakė kalbą apie gyvybės aukos prasmę. J.Matukevičius papasakojo, kaip partizanai vijo iš Prienų rusus okupantus. Prienų raj. tarybos pirmininkas Algirdas Giraitis priminė, kad jėgos buvo nelygios, daug partizanų žuvo, daug atsidūrė nelaisvėje. Tėvynės Sąjungos (Konservatorių) Prienų sk. pirmininkas gyd.J.Jokubauskas pabrėžė, kad ne tik čia, bet ir visoje Lietuvoje buvo niekinti pasipriešinimo dalyvių kūnai. Pašventintam "Tėvynės aukurui" nusilenkė garbingasis svečias čia augęs poetas Justinas Marcinkevičius. Jis minėjo vardais šioje aikštėje niekintus partizanus, apie juos pasakė daug šiltų žodžių.

Prienų 3-os vid.mokyklos moksleiviai, jų mokytoja Irena Kazlauskienė padeklamavo eilėraščių partizano motinai, skambėjo ir Kultūros centro skaitovų posmai. Bažnyčioje ir aikštėje prie paminklo giedojo ir dainavo Kultūros centro choras. O.Kurapkienė ir B.Pomegujeva pagiedojo "Nenuženk nuo akmens, o Marija". LPKTS Prienų pirmininkė D.Raslavičienė dėkojo paminklo autoriui- skulptoriui Stasiui Žirguliui, projekto autoriui J.Križinauskui, architektei D.Križinauskienei, rėmėjams Danutei ir Aliui Juocevičiams, paminklo statybos ir projektavimo darbus finansavusiai rajono valdybai ir visiems dalyvavusiems.

Danutė BUZŪNIENĖ

ĮVYKIAI ❖ ĮVYKIAI

KAUNAS. Gruodžio 8d. Kauno technologijos universitete įvyko pokalbis tema: "Ekonomika ir aukštasis mokslas", kuriame dalyvavo ir kalbėjo G.Vagnorius, A.Šimėnas, K.Gontis, A.Raškinis (dar buvo kviesti B.Genzelis ir V.Aleknaitė), t.y. trijų partijų- Tėvynės Sąjungos (Konservatorių), Krikščionių demokratų ir LDDP- atstovai.

Pokalbį pradėjo KTU prorektorius Targamadzė. Jis pažymėjo, kad Lietuvos aukštojo mokslo yra labai sunki- vegetacinė padėtis; senieji dėstytojai išeina į rentą, jauni- į privatų verslą, nes atlyginimo nepakanka pragyvenimui.

K.Gontis, mokslo pakomitečio pirmininkas, priminė, kad krikščionys demokratai siekia, kad būtų sukurta visuomenė, kurioje būtų sudarytos sąlygos asmenybei visapusiškai tobulėti, kad valstybėje būtų tolygiai išdėstytos intelektualinės jėgos.

G.Vagnorius išreiškė susirūpinimą, kad visuomenė (ypač Vilniuje) įsitikinusi, kad šiuo metu geriau gyventi negalima. Viso to priežastys, pasak G.Vagnoriaus, prasta pinigų ir finansų politika ir korupcija.

A.Šimėno nuomone, būsimuosiuose rinkimuose laimėjus DDP, iškiltų Lietuvos mokslo išlikimo problema. Jis taip pat atkreipė dėmesį, kad labai opi intelekto nutekėjimo į užsienį problema.

K.Gontis kalbėjo apie mokslo institucijų pertvarkymų būtinybę, apie jų teisinę ir finansinę padėtį. Vyksta tik teisinė mokslo reforma. Jo manymu, Lietuvai nėra galimybės savarankiškai plėtoti naujausių mokslo šakų, galima tik išsilaikyti šiuolaikinio mokslo lygyje.

Kęstutis ENDRIUKAITIS

Paminklo šventinimo iškilmės Peiksvoje

KĖDAINIAI. Lapkričio 20d. mieste iškilmingai minėjome Lietuvos kariuomenės įkūrimo dieną, o kartu ir II artilerijos pulko gen.štabo pulkininko Justino Kibirkšties 100-ąsias gimimo ir 60-ąsias mirties metines. Už jo vėlę buvo atnašaujamos šv.Mišios. Po to aplankėme kapą ir paminklą, per stebuklą bolševikų nenugriautą ir neišniekintą. Padėta gėlių ir vainikų. Pulkininko sūnus Justinas ir duktė Irena su vyru Jonu Vilgaliu ir anūke suklupo prie tėvo kapo. Jie gyvena Amerikoje.

Kėdainių poilsio namuose įvyko iškilmingas minėjimas, dalyvavo ir J.Kibirkšties artimieji.

KĖDAINIŲ raj. Birželio 26d. Šventibrastyje buvo aukojamos šv.Mišios už žuvusius šio krašto partizanus. Peiksvos kaime, buvusioje Sereikio sodyboje, pastatytas ir pašventintas partizanų atminimo paminklas. Čia žuvo: Alfonsas Petrauskas, Pranas Plančiūnas ir jų ryšininkai Bronius ir Vytautas Sereikiai (tėvas ir sūnus). Paminklas pastatytas politinio kalinio Juliaus Ardavičiaus ir tremtinio Juozo Banio iniciatyva.

Partizanų gyvi bendražygiai geru žodžiu minėjo buvusį partizanų rėmėją ir dvasiškąjį ganytoją Šventibrasčio kleboną Vincentą Švambarį (miręs 1956m.).

KĖDAINIŲ raj. Rugsėjo 4d. Surviliškyje už rezistencijoje ir tremtyje žuvusius buvo atnašaujamos šv.Mišios. Kapinėse, kur laidojami partizanų palaikai, prie paminklo susibūrę žmonės padėjo gėlių, uždegė žvakutes, giedojo, dalijosi kovų atsiminimais.

KĖDAINIŲ raj. Rugsėjui baigiantis, Pernaravoje po šv.Mišių už šio krašto partizanus, susirinkome prie paminklo žuvusiems už Lietuvą, įvyko minėjimas. Dalyvavo parapijos klebonas ir didelis būrys vietos gyventojų, tarp jų ir Pernaravos viršaitė.

Visus šiuos renginius Kėdainių krašte organizavo LPKTS Kėdainių skyrius.

***Janinos KRIŠTANAVIČIENĖS ir Janinos KAŠUBIENĖS** inf.*

RASEINIŲ raj. Lapkričio 26d. Šiluvoje įvyko Lietuvos partizanų vadovybės prezidiumo pirmininko gen.Jono Žemaičio 85-ųjų gimimo ir 40-ųjų žūties metinių minėjimas.

Šiluvos bažnyčioje parapijos klebonas aukojo šv.Mišias. Dalyvavo J.Žemaičio kovų bendražygiai, artimieji ir giminės, SKAT kariai, vietos gyventojai, LPKTS Raseinių ir Kauno skyrių atstovai, šauliai, sovietinio genocido ir rezistencijos tyrinėtojai.

Po pamaldų iškilminga eisena pasuko į Šiluvos partizanų palaikų laidojimo vietą pamiškėje. Atgimimo metais vienas gyvas partizanas čia savo lėšomis pastatė juodo granito kryžių. Sugiedoję himną grįžome į Šiluvos vidurinės mokyklos aktų salę. Čia vyko konferencija, nagrinėjanti Jono Žemaičio vadovavimą partizaninei veiklai. Kalbėta ir apie išdavikus, okupantų pinkles. Tarp garbės svečių dalyvavo ir žodį tarė Jono Žemaičio sūnus Laimutis Žemaitis. Šiluvos moksleiviai atliko meninę programą.

Alfonsas ŠULCAS

PLOKŠČIAI. Miestelio bažnyčioje aukotos šv. Mišios už Klimaičių šeimą. Prieš 50 metų šią šeimą ištiko tragedija. O buvo taip.

Į Bizierių kaimą, kuriame gyveno Klimaičiai, užsukdavo sovietų kariai. Tądien jie atėjo pas kaimynus Mockeliūnus, čia Viktoras Klimaitis su draugu mūrijo krosnį. Abu kareiviai ragino vyrus mesti darbą ir eiti su jais. Vyrai išsiprašė, kad leistų užeiti į namus pasiimti maisto ir drabužių. Kareiviai kartu su jais atėjo į namus ir, pamatę šventus paveikslus, ėmė į juos šaudyti. Viktorui peršovė ausį. Tada abu vyrai pabėgo ir pasislėpė Orijos upelio pakrantėje. Namuose likusi motina Antanina meldėsi, o tėvas Pranas, vieną kitą žodį mokėjęs rusiškai, bandė susikalbėti. Kareiviai pareikalavo, kad duotų valgyti. Jauniausioji sesuo Elytė nuėjo virtuvėn, bet kareiviai ėmė ją tempti į miegamąjį. Mergina nepasidavė. Tada kareivis trenkė jai šautuvo buože į kaktą. Elytė dar spėjo išbėgti į koridorių, bet čia susmuko. Kareiviai paleido dar tris šūvius. Tėvai išbėgo laukan šauktis pagalbos, ir čia juos sušaudė. Gyva liko tik pas Klimaičius tarnavusi Antanina Ditkutė, kuri spėjo pasislėpti, bet viską matė.

Žudikai neliko nenubausti- kaimynai Grybinai pranešė apie įvykį vadams į štabą. Atvažiavusi komisija nustatė, kad abi sušaudytos moterys buvo dar ir išprievartautos. Vieną kareivį sušaudė, kitą išsiuntė į priekines fronto linijas.

Po tragedijos į tėviškę pas brolį Viktorą su vyru grįžo sesuo Marija Mačiulaitienė. Tačiau tragedija tuo nesibaigė. Netrukus suėmė Viktorą, nuteisė 10 metų kalėti. Iš pradžių pateko į Komiją, vėliau buvo ištremtas į Vorkutą, kasė anglį. Mirė jis, atrodo, 1952m.

Sesuo Marija Mačiulaitienė būtų dėkinga, jei per "Tremtinį" atsilieptų buvę brolio likimo draugai.

Romas BACEVIČIUS

ILSĖKITĖS RAMYBĖJE

Adelė Tomkienė
1923 - 1994

Adelė Kazlauskaitė-Tomkienė gimė 1923m. Kaišiadorių raj., Rešutinės kaime, nuo 1949m. gyveno Dubių kaime. Šeima išaugino 7 dukras ir sūnų.

1951m. spalio 2d. sovietinis saugumas suėmė senutę motiną, dukras Adelę ir Vandą. Etapu išvežė į tremtį. Tomske gyveno tremtinys brolis Mykolas su šeima. Iš Tomsko į Lietuvą šeima sugrįžo 1957m. rudenį. Adelė Kaišiadoryse dirbo statybininke. 1960m. ištekėjo už buvusio politinio kalinio Vaclovo Tomkaus (1922-1994), užaugino dukrą. Gruodžio 7d. po sunkios ligos ji iškeliavo amžinybėn.

Palaidota Kaišiadorių kapinėse prie savo vyro.

Nuoširdžiai užjaučiame dukrą Danutę ir kitus artimuosius.

Kaišiadorių tremtiniai ir politiniai kaliniai

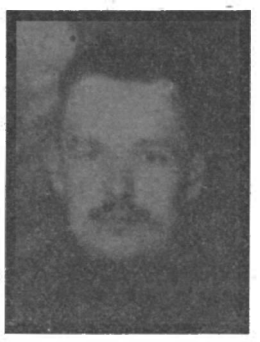

Bonifacas Grenda
1917 - 1994

Gruodžio 5d. mirė buvęs partizanas, politinis kalinys Bonifacas Grenda.

Velionis gimė Kaišiadorių raj. Svirplionių kaime. Nuo 1944m., sovietiniams okupantams grįžus, jis tapo "Didžiosios kovos" apygardos partizanų, kovojo Čiobiškio, Musninkų, Kernavės apylinkėse. 1947m. kautynėse sužeistas ir suimtas. Kalėjo Kolymos ir Norilsko lageriuose (iki 1956m. rugsėjo 22d.).

Grįžęs į Lietuvą susitiko su savo artimaisiais, gyveno Kaišiadorių raj. Neprėkštos kaime, užaugino du sūnus. Velionis buvo aktyvus LPKTS Kaišiadorių skyriaus narys, didelis Lietuvos patriotas.

Palaidotas Lomenių kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame velionio šeimą ir artimuosius.

LPKTS Kaišiadorių skyrius

Vytautas Būdvytis
1930 - 1994

Gruodžio 1d. mirė Vytautas Būdvytis.

Velionis gimė 1930m. kovo 13d. Tauragės apskr., Švėkšnos valsč., Bareikių k. 1946m. išėjo į partizanus. Kovojo Kęstučio apygardos "Pušies" rinktinėje, vėliau 22 metus slapstėsi nuo KGB persekiojimų.

Atgimimo metais tapo aktyviu Sąjūdžio ir LPKTS nariu, KDP nariu.

Palaidotas Švėkšnoje, Šalpėnų kaimo kapinėse.

Teošia jam amžinąjį Requiem gimtinės ąžuolai.

LPKTS Veivirženų skyrius

TREMTINYS

Vyr. redaktorė *Vanda Poderytė*

1994m. gruodžio 23 d. Nr. 36 (141). SL289. koresp.: *Edmundas Simanaitis*
Mūsų adresas: Laisvės al. 39, 3000 Kaunas, tel. 209530
lit. red.: *Danutė Bartulienė, Irma Žukaitė*
korekt.: *Audronė Kaminskienė*
tech.red.: *Vesta Milerienė*
Kaina 45ct

Maketavo Rasa Černevičiūtė. Spausdino valst. "Aušros" spaustuvė, Vytauto pr.25, Kaunas. Ofsetinė spauda, 2 sp. lankai. Tiražas 6000. Užs. Nr. 3529

"Tremtinio" laikraštyje dažniausiai spausdinamos archyvinės nuotraukos, todėl spaustuvei dėl jų kokybės pretenzijų neturime